

ставлення як до власної культури, так і до цінностей інших народів, країн. Саме на цих засадах має вибудовуватися міжкультурний діалог.

Описана вище практика, на наш погляд, відкриває нові можливості й перспективи для фахового становлення здобувачів і налагодження міжкультурного діалогу.

Література

1. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики. К. : Видавничий центр «Академія», 2004. 342 с.
2. Максимович О. В. Міжкультурна компетенція як предмет соціологічного теоретизування в дослідженнях соціокультурної взаємодії в умовах прикордоння. *Габітус. Спеціальні та галузеві соціології. Вип. 12. Т. 1.* 2020. С. 97–104
3. Міжкультурна компетентність. Lily A. Arasaratnam» Center for Intercultural Dialogue. URL: https://centerforinterculturaldialogue.files.wordpress.com/2017/07/kc3-intercultural-competence_ukrainian.pdf

Підсекція загального та прикладного мовознавства

УДК 81'36'374(043.2)

СИСТЕМНІСТЬ ЛЕКСИКОГРАФІЧНО-ГРАМАТИЧНОЇ СЕМАНТИКИ

А. П. Загнітко

0. Лексикографія в сучасному просторі наукових досліджень має статус і власне теоретичної, і суто прикладної. Дослідження останньої і в рейтингуванні і / чи оцінюванні студіювань напрацювання та створення словників ніяк не враховуються в суто наукових вимірах (не можуть посідати відповідні позиції як монографії, науково-аналітичні праці і т. ін., їх кваліфікація для науковця завжди є проблемною, хоча укладання словників вимагає і концептуальних засад створюваної праці, і напрацювання відповідних методик, належної змістової бази і под.). Визначаючи лексикографію і як теоретичну науку і як прикладну, необхідно максимально враховувати їхню взаємодію, адже лише забезпечення належних теоретичних основ лексикографічних студіювань може гарантувати відповідний рівень створення словника. У лексикографії об'єднано теорію укладання словників, сам процес їх укладання та історію словникарської справи (за В. В. Дубічинським). Тому цінним є вивчення праць учених минулих років (див., наприклад, праці А. А. Москаленка, П. П. Борецького, С. І. Головащука, Л. С. Паламарчука, В. В. Німчука, О. І. Нечитайло, В. М. Білоноженко, І. С. Гнатюк, О. О. Тараненка та ін.), у яких сформульовано концептуально-теоретичні засади створення словників. Не менш актуальним постає аналіз висловлених тих чи тих теоретичних міркувань у наукових статтях (пор. студіювання І. А. Ващенко, І. Р. Вихованця, Ю. О. Карпенка, М. М. Пещак, Л. М. Полюги, Л. О. Ставицької та ін.). До цього потрібно також додати також розгляд словників минулих епох для адекватного розуміння засадничих принципів їх укладання, статусу в історії культури, адже словник відбиває у своєму змісті загальну ідеологію суспільства, його соціумні цінності та пріоритети. Лексикограф не лише враховує запити суспільства на продукування словника, а й визначає його функційне призначення, співвідносність і/чи неспіввідносність з подібними.

1. Словники відбивають орієнтування спільноти на сталість мовних норм, належне розуміння та сприйняття лексичних одиниць та їх навантаження в дискурсивних практиках, що уможливило належне використання словникового фонду в нормативно-правових, управлінсько-адміністративних, науково-технічних, оборонно-військових та інших сферах. Без цього неможливе ані повноцінне структурування держави, ані взаємодія її різних

установ, ані реалізація поставлених цілей, ані належні захист і відстоювання національних інтересів, ні сприйняття державницьких настанов у внутрішньому й зовнішньому просторі. Лише за умови повноцінного розвитку національної лексикографії та наявності її численних продуктів можливе адекватне забезпечення захисту інформаційного національно-державного простору.

2. Сучасна лексикографія напрацювала різні класифікації словників і за історичною перспективою, і за принципами відбору матеріалу, і за походженням, і за сферою вжитку, і за характером розкриття окремих аспектів слова, і за системними відношеннями між словами, і за функційністю, і за характеристикою типів слів та ін., але актуальним залишається протиставлення лінгвістичних та енциклопедичних словникових праць. Окремої уваги, поза всяким сумнівом, заслуговує шестикомпонентна класифікація словників, основу якої становить розмежування словників академічного типу (словник-довідник), енциклопедичних словників, тезаурусів, ідеологічних (ідеографічних) словників, тлумачних (перекладних) словників та історичних словників (за Л. В. Щербою). Сьогодні у сферу зацікавлень лексикографії належить також і розгляд окремих випадків слововжитку (словник труднощів, словник-довідник форм родового відмінка іменників чоловічого роду II відміни та ін.), використання розділових знаків (пунктуаційний словник), окремих усталених атрибутів (словник епітетів і под.) і т. ін. У студіюванні зосереджена увага на тлумачних словниках, що в силу свого навантаження постають загальнонаціональними, відбиваючи у своєму змістовому наповненні увесь соціокультурний, історико-естетичний та дискурсивно-репрезентативний обсяг суспільства (пор., наприклад: Словарь української мови / упорядкував, з додатком власного матеріалу, Борис Грінченко. Т. I – IV. Київ, 1907–1909; Словник української мови: В 11-ти т. Київ: Наукова думка, 1970–1980 та ін.), і сприяють упровадженню в суспільно-мовний простір наявних у ньому кодифікованих норм.

2. Словникарська практика з опертям на відповідні теоретичні основи й засадничі принципи для належної реалізації – створення словника – передбачає наявність повноцінного вияву декількох фундаментальних чинників у їхній функційній достатності: 1) усталеного національного правопису з відбиттям у ньому вичерпного реєстру парадигмальних форм (за їх наявності в мові); 2) національної граматики з належним описом усіх мовних рівнів; 3) запиту національно-суспільних практик, їх актуалізація та ін. Множина заявлених чинників є опертям для цілісного упорядкування реєстру слів та напрацювання засадничих основ створення словника: структура словникової статті (співвідносність ліво- та правобічної її частин), інвентар стилістичних ремарок, джерельна база, закономірності підтвердження ілюстративної бази та ін. Водночас постає завдання ємності джерельної бази, тенденцій і напрямів її поповнення, структурування, хронологічного обмеження (від початку й до кінця роботи над словником джерельна база може поповнюватися чи бути цілком законсервованою). До цього прилягає низка суто прикладних питань, пов'язаних із формуванням цілісного корпусу текстів (пор. праці В. А. Широкова, О. М. Демської та ін.), закономірностями їхнього структурування й наповнення (Український національний лінгвістичний корпус (http://unlc.icybcluster.org.ua/virt_unlc/)), статусу в національному просторі, реалізацією граматичної семантики, пор., наприклад: **загартований** – дієприкм. до **загартувати** і у знач. прикм. без відтінка **загартовано**, безос. пред.; **замучений** – дієприкм. до **замучити** і у знач. прикм. з відтінками **замучено**, безос. пред., та **замучений**, у знач. ім.; **віднесений** – дієприкм. до **віднести** з відтінком **віднесено**, безос. пред.; **закатований** – дієпр. до **закатувати** і у знач. прикм. з відтінком **закатовано**, безос. пред.; **запропонований** – дієприкм. до **запропонувати** з відтінком **запропоновано**, безос. пред. Побіжний погляд на структуру тлумачення статей похідних дієприкметникових форм свідчить про начебто відсутність цілісності, оскільки в одних випадках наявні основне значення (**загартований**, **замучений**, **віднесений**, **запронований**), а в інших поряд із цим значенням ще й значення 'у знач. прикм.' (**загартований**, **замучений**, **закатований**), відтінки 'безос. пред.', 'у знач. ім.' (**замучений**) чи лише відтінок відтінки 'безос. пред.' (**замучений**, **віднесений**, **закатований**, **запронований**), що можна пояснити обмеженим обсягом текстового корпусу. У таких

випадках цілком можливим є застосування методів прогностичної лінгвістики й подання значень і / чи відтінків як потенційних.

3. Системність лексикографічно-граматичної ґрунтована на закономірностях регулярного відбиття в словникових статтях частиномовної належності лексем (має опертям цілісний опис мови в національній граматиці), реалізацій особливостей їхнього відмінювання (*ліс*, у, *мн. ліси*, ів, ч., *верба*, и, *жс.*) і/чи дієвідмінювання (*вербувати*, ую, уеш, *недок.*, *кого, що*), визначення родової диференціації (іменники), семантики виду (дієслова) та ін. Водночас така системність має опертям напрацьовані технології укладачів словника, пор., наприклад, кваліфікацію самих дієслівних лексем та їхніх значень за різновидом валентної правобічної спроможності (*записувати*, ую, уеш, *недок.*, *записати*, пишу, пишеш, *док.* 1. *що і без прям. дод.*; 2. *що*; 3. *кого, що*; 4. *що кому, на кого*; 5. *що*), з'ясування функційних можливостей лексем на зразок 'у знач. прикм.', 'у знач. прийм.', 'у знач. ім.' і под., розгляд у межах словникової варіантів лексики і т. ін.

4. Перспективним є встановлення доцентрових і відцентрових сил системності лексико-граматичної семантики з визначенням регулярності лакун у статтях.

УДК 811.161.2'373.7'371

ДО ПИТАННЯ ПРО ЛІНГВІСТИЧНУ АКТУАЛІЗАЦІЮ ЕМОЦІЙ

Ж. В. Краснобаєва-Чорна

Спостереження над семантикою та функціонуванням лексики емоцій у мові є одним із важливих напрямків у сучасній лінгвістиці [1; 3; 4; 9]. А. Камалова та Г. Берестнев акцентують увагу на тому, що «у прагненні наблизитися до реальності, мовець не називає емоції, а описує спостережувані тілесні реакції, тобто візуальні шаблони поведінки, властиві для людини в стереотипних ситуаціях [3: 357], і стверджують, що «в мовній картині світу психічне життя людини представлене як складна система взаємодіючих і взаємозумовлених психічних реакцій» [3: 358], чим, на нашу думку, і мотивовані труднощі опису емоцій людини у вітчизняному та закордонному мовознавстві.

В. Шаховський наголошує, що емоційна / емотивна компетенція мовних партнерів (знання загальних лінгвокультурних кодів емоційного спілкування; знання емоційних доміант цих кодів в формі емоційних концептів; знання правил англ. *code switching* і їх кореляції з загальнолюдськими / національно-культурними цінностями; знання маркерів емоційно-етнічної ідентифікації мовленнєвих партнерів, правил емоційного спілкування з ними; знання і володіння засобами номінації, експресії і дескрипції своїх і чужих емоцій в обох лінгвокультурних кодах [9: 6]) необхідна для успішної міжкультурної комунікації. Вагоме місце у цьому питанні посідає репрезентація емоцій засобами фразеології, що зумовлює актуальність дослідження.

Мета розвідки: визначити етапи опрацювання *психофізіологічного патерну емоції* (на матеріалі фразеології) як складника емоційної картини світу.

Наприкінці ХХ ст. В. Апресян та Ю. Апресян (1993) пропонують будувати тлумачення слів, що позначають емоції, на базі сценарію їх виникнення і розвитку, підґрунтя якого – «наївна картина світу» [1]. Структуру дефініції формують такі параметри: сприйняття або розумове уявлення певної ситуації; оцінка цієї ситуації; власне емоція як результат цієї оцінки – позитивна чи негативна; прояв емоції в а) невідконтрольних суб'єкту фізіологічних реакціях (*блідість, тремтіння*), б) бажаннях (*сховатися, стиснутися*), в) моторній активності (*вскочити*), г) мовленнєвій діяльності (*кричати*).

На поч. ХХІ ст. мовознавці наголошують, що стрижнем осмислення емоції має бути концепт емоції / емоційний концепт. За М. Красавським (2001), емоційний концепт – «це